

Ve 14. století jmenuje se panem části St. Hvězdlic Jindřich Sprank, který své části r. 1360 vdově po Janovi z Konice, Cecilii, postoupil, která zase r. 1365 jeden zdejší dvůr darovala sirotkům po Jindřichu Sprankovi.

R. 1374 prodal Ješek ze St. Hvězdlic 1 zdejší dvůr, role, 9 poddaných, les a patronát svému tchánu Martinovi z Načesic za 130 kop, který na tom své manželce Elišce 90 kop věna pojistiti dal, ale tento statek r. 1381 Jarošovi z Cimburka a Hvězdlic (Nových) prodal. Tento r. 1391 též druhou část panství ve St. Hvězdlicích od Petra z Kravař odkoupil a v jedno spojil. R. 1412 Albrecht z Cimburka prodal městečko Hvězdlice s blízkou vsí jakož i dědinu St. Hvězdlice s patronátem a 2 dvory zdejšími klášteru sv. Tomáše v Brně. (Viz Nové Hvězdlice.)

Poddanské poměry jsou vyliceny u predešlé osady.

V dědině zdejší již r. 1347 bývala fara, která ku konci 17. století do Nov. Hvězdlic byla přeložena. Prastarý zdejší kostelík Vsech Svatých má 1 oltář a 2 staré zvony; na jednom jest letopočet 1568. Okolo kostela jest farní hřbitov, na němž se posud pochovává.

Obec jest přifarena i přiskolena do Nov. Hvězdlic.

K obvodu obce patří 389⁴³ ha pozemků, z nichž 19 ha je neplodných. Obyvatelé jsou rolníci a dělníci. Pololánníků jest 16, čtvrtlánků 6; na čtvrtlán počítá se 23 měric. Řemeslník samostatný jest zde jen kovář; z obchodů jen hospoda, obchod smíšený a s maslem.

Obecního majetku jest 14¹/₃ rolí, 12²/₃ j. luk a zahrad, 4 j. 737 □^o lesa, 12 jiter pastvin a cest v ceně 5100 zl. Příjem roční 1454 zl. 11 kr., výdání 1241 zl. 57 kr. Přírážka byla 14⁰/₀.

Pečeť obecní má nápis: „Predstavenstvo obce Staré Hvězdlice“.

Chvalkovice,

(dle osob. jména Chvalek) farní osada 9 km. severovýchodně Bučovic na vleklé vypuštěné 342 m nad mořem; při okresní silnici z Nov. Hvězdlic do Litencic vedoucí, je katastrální a politická obec se 6⁹³ km² půdy.

Na počátku 17. století měly 7¹/₄ lánů polí, z nichž válkou velká část zpustla. Do r. 1673 bylo 74²/₈ měr I. třídy, 148⁴/₈ m. II. třídy nově obděláno, ale 132²/₈ m. I. tř. a 265⁴/₈ m. II. třídy zůstalo pusto. Ze 36 domů zůstalo po válce jen 17 osazených, a 19 bylo pustých.

R. 1834 bylo zde 90 domův a 546 obyvatelů; 1880: 104 domy, 591 ob.; 1890: 111 domů (z nich 1 neobydlen), 136 rodin se 611 obyv., náboženství katolického a národnosti české.

Osada, již probíhá okresní silnice od Nov. Hvězdlic k Litencím, tvoří pěkné, široké návsi a činí dojem městečka. Domy stojí těsně vedle sebe; grunty jsou po obou stranách návsi, domkáři obývají dolní a horní konec dědiny. Před domy nejsou zahrádky, faru vyjímaje, a nemají výstupkův. — V osadě pěstují se hojně ovocné stromy; i podél polních cest jsou stromy ovocné.

Před 25 lety chodívali starí sousedé v bílých halenách; nyní sáti se vsichni jak v ostatních osadách okresu.

Chvalkovice uvádějí se v listinách od 14. století. R. 1358 Skoch z Chvalkovic zapsal manželce své Filomeně 80 hriven grošů na 8 lánech ve Chvalkovicích za věno, a Svatobor ze Závořic přijal to k rukám svým. Filomena byla r. 1368 již vdovou; syn její slul Jan. R. 1373 jmenuje se po Chvalkovicích Oneš, a zároveň se uvádí jako držitel některého zboží ve Chvalkovicích a Nemochovicích Jarošek z Buchlovic. R. 1377 Oneš obvěnil manželku svou Markétu 6 hrivnami ročního platu v Nemochovicích.

R. 1389 Petr z Kravař dal zapsati Artlebovi z Hrádku 12 lánů, krému a kostelní podací ve Chvalkovicích, ale Artleb prodal r. 1397 zboží své ve Chv. Protivcovi ze Zastrizel na Pavlovicích, který kolem r. 1400 koupil od Alberta z Cimburka i ves Komorov s dvěma svobodnými dvory. Chvalkovice zůstaly pak v rodě vládků ze Zastrizel po celé XV. století.

Kolem r. 1448 jmenuje se po Chvalkovicích Jan ze Zastrizel, ale i jiní páni měli zde svůj majetek. R. 1481 poháněla Kuna z Tvorkova Jana Kropáče z Nevědomí a z Bučovic z 1000 hriven, že držel Nesovice, Komorov, Chvalkovice a půl Kozojed, nemáje k tomu práva, neboť že jest to dědictví Kuniných sirotkův. Těz pánov opakovala téhož roku Anna z Tvorkova.

R. 1490 vzala Elska ze Zástrizel manžela svého Jana z Potštýna ke spoluvlastnictví zboží svého ve Chvalkovicích, Komorově a jiných blízkých vsec. — R. 1530 prodal Hynek Zampach z Potštýna Chvalkovice s tvrzí, dvorem a podacím a vesnice Komorov, Nesovice a pusté Kozojedsko Jakšovi Kobylkovi z Opatova, jehož syn Jiří zboží to prodal r. 1540 Janovi z Vranové, tento však hned Janu Kropáčovi z Nevědomí, který již r. 1550 jich zase postoupil Apoleně ze Sezenic. Ale již po 6 letech byly Chv. se dvorem, podacím, se vsí Komorovem a s polovicí pustého Kozojedska opět prodány Jiřímu Mrákšovi z Noskova. Kolem r. 1620 obdržel zboží toto Jindřich Kořenský z Terešova.

V 17. století byly Chv. spojeny se zbožím Litenčickým v jedno panství, kteréž podle Litenčic a Komorova (též Komárova) jmenovalo se Litenčicko-Komárovské.

Na panství tom r. 1657 naměřeno poddanských rolí I. tř. 861³/₈ m. a II. třídy 1891⁵/₈ mēr; velikost obce měřila 196¹/₄ lanu. Osedlých domů r. 1667 bylo 98, lhotních 8, pustých 53; r. 1693—75 bylo osedlých domů 65, nově osedlé 32, nově pustých 12 a starých pustých 65. Rolí nově vzdělaných I. tř. bylo 190¹/₈ m., II. tř. 389¹/₈ mēr; pustých I. tř. 559³/₈ m., II. tř. 1174²/₈ mēr.

Kolem r. 1670 uvádí se držitelem Chval. Michal Jan Urmeni z Urmeně a r. 1689 Gerhard z Fibusšterna, místodržitel moravský, jenž zaniklou faru zdejší zase obnovil. R. 1704 Ferdinand Ludvík Kosa ryt. z Hradiště, morav. zemský místopisár, jenž statek koupil od dcer Michala Jana Urmena, Heleny Norberty, provdané Lichnovské z Vlasatic, a Anny Marie, provdané Bartodějské z Bartoděj, za 17.680 zl. rýn. Po smrti jeho prodán byl statek s nově vystavěným dvorem r. 1712 Frant. Žalkovskému rytíři ze Žalkovic za 40.750 zl. rýn., a po něm jej zdědil jeho syn Josef, jenž prodal jej za 60.000 zl. rýn. r. 1767 Jiřímu Bedřichu svob. pánu Bojakovskému z Knurova, který r. 1781 přenechal panství v téže sumě Ignaci ryt. Abelovi.

R. 1794 koupila panství to za 72.000 zl. r. paní Eufemia hraběnka Zelečská, a po smrti její prodali dedičové panství r. 1800 Janu Pavlovi Pagačovi rytíři z Paburka za 70.000 zl. Jan Pavel Pagač rytíř z Paburka († 28/12. 1816)

v poslední vůli své ze dne 30./9. 1815 učinil nadaci 2000 zl. víd. m., dle níž chudí a beze své viny zchudlí obyvatelé panství Chvalkovského a Horno-Bojanovského z úroků podělování býti měli, a sice Chvalkovští měli dostávat 2/3 úroků, Horno-Bojanovští 1/3, ale jen potud, pokud by Horní Bojanovice v majetku rodiny Paburkovy byly. Roční výnos nadace té pro Chvalkovské chudé činí 105 zl. r. č. Rovněž odkázal tehdy pan Jan Pavel ryt. z Paburka 2000 zl. na lůžko v nemocnici milosrdných bratří v Brně vždy pro jednoho nemocného z panství Chvalkovského a Horno-Bojanovského. — Po něm zdědil statek syn jeho Arnošt r. 1816, r. 1854 Vilém šlechtic Venin, který však panství r. 1870 prodal Eugenu svob. pánu Pochovi Lettmayerovi. Od něho je koupil r. 1882 František Klazar, po jehož smrti r. 1896 zůstalo dědictvím manželce jeho K. Klazarové.

Napřed sídlivali prý majetníci panství Chval. na kopci Hradisko zvaném (518 m), na němž stával hrad. R. 1693 vystavěl sobě statkář Gerhard z Fibusšterna panské sídlo ve Chvalkovicích (čís. 1.), které r. 1811 vyhořelo. Roku následujícího nový majitel panství Jan rytíř z Paburka vystavěl si při dvore Komorově pěkný zámek, v němž majetníci panství posud přebývají.

Podle zpráv starých lidí robotoval pololánník týdně 2 dny párem koní a 3 dny měl roboty pěší; čtvrtlánník týdně 2—3 dny měl pěší roboty, a domkář 26 dnů ročně, někteří jen 13 dní. — Pololánník zaplatil výkupného 320 zl. k. m.

Farář Chvalkovský dostával desátek, ale kromě něho povinni byli ještě Chvalkovští a Nemočovští o žních, a to každý domkář půl dne robotovati. Kdo nemohl, poslal místo roboty 6 kr.

Kostel sv. Bartoloměje byl zde od dávných dob; lid vypravuje, že jest tak star, jako chrám ve St. Hvězdlicích. Byl častěji již opravován. Větší oprava byla vykonána r. 1871.

V kostele jsou tři oltáře: sv. Bartoloměje, Růžencové Panny Marie a sv. Josefa. Naproti bočnímu vchodu jest rovněž jakoby oltář postaven s obrazem P. Marie, sv. Alžběty, Ježíška a sv. Jana Křt. — Kostel byl r. 1884 vymalován. U hlavního oltáře jsou sochy sv. Kateřiny a Barbory, u pobočních P. Marie a sv. Josefa, a pak sv. Floriana.

Pod chrámem byla hrobka, do níž pochováni byli majitelé panství a kněží. Dva náhrobní kameny se zachovaly s nápisy:

„Hic sepultus est Perillustris Dominus Franciscus Sigismundus Žiolkowsky de Žiolkowitz, Dominus quondam in Komarov et Chvalkovic. Aetatis suae 78. Mortuus est anno Domini 1767. — 5ta Aprilis“.

Na druhém kameni: „Mortua est anno 1780 — 20. Janu. Illustrissima Domina Catharina Bojakovskin nata Žiolkovskin annorum 55 mensium 11 dierum 25.“ — Třetího náhrobního kamene Josefy Žalkovské, rozené Prepické, která 5./4. 1730 zemřela u věku 42 let (Volný, Čir. Topogr. Ol. II. 329) nelze nyní viděti.

Na věži jsou 3 nové zvony: sv. Bartoloměj, Panna Maria, sv. Josef. — Nápis na prvním jest: „Sv. Bartoloměji, oroduj za nás!“ Na druhém: „Pod ochranu Tvou utíkáme se, sv. Boží Rodičko.“ Na nejmenším: „Sv. Josefe, při hodině smrti stůj při nás!“ Svěceny byly 26. března 1884. Umiráček ke cti a chvále P. Marie bolestně jest z r. 1782.

Před kostelem stojí kamenné sochy sv. Floriana (z r. 1746), sv. Arnošta (1856) a sv. Kříže. Socha sv. Floriana dříve stála výše ve vesnici tam, kde postaveny jsou sochy sv. Cyrilla a Methoděje.

Na návsi uprostřed jest skupina kamenných soch: sv. Jana Nepom., sv. Šebastiana, sv. Rocha a sv. Rozalie, patronů proti morové ráně. Pastaveny byly r. 1718 na památku morové rány, která ve Chv. zuřila r. 1715. Za moru toho zemřel na cestě tehdejší farář Jan Longin Jakubčík, když se z Komorova od zaopatřování vracel. Pochován byl na téměř místě, kde zemřel, za vesnicí u dřevěného kříže. Na kameni, jenž toto místo naznačuje, jest z části již nečitelný nápis: „Zde leží dvojčetihodný a výsoké učený pán, Johan Jakubčík, pan farář chvalkovský, velmi horlivý panáček, umřel zde od morního nakažení r. 1715.“ Nad nápisem vytesán jest kalich.

Na skupině patronů proti morové ráně, ku kteréž v oktávě sv. Rozalie ze sousedních osad se konává processí, jsou nápisy, a sice na soše sv. Šebastiana: „Chváli Chvalkovice ctně sv. Šebastiana spolupatrona rkonce, že tu přestala morová rána 1716.“ Sochy sv. Rocha a sv. Rozalie mají nápisy latinské. Na

soše sv. Jana Nep. jest nápis: „Leta Panie stavila počtíva ubec Chvalkovská morovú ranú (1715.) navčivená za kněze Jana Ignatiusa Hossa, toho času faráře“ s chronogrammem r. 1718.

Sousosí to obnoveno bylo r. 1832, 1871, 1888.

Hřbitov byl původně kolem kostela, od r. 1735 jest za vesnicí u silnice do N. Hvězdlic. Na něm jest kaple sv. Kříže, postavená Arnoštem rytířem z Paburka, a pod ní je hrobka, v níž jsou členové rodiny Paburkovy a Veninovy pochováni.

Fara připomíná se ve Chv. již r. 1389. V 16. století dostala se do rukou nekatolíků, až zanikla docela. Někdy byla administrována z Litenčic, pak z Nových Hvězdlic a opět z Litenčic, až r. 1689 zase byla obnovena Gerhardem z Fibusšterna. Přifařeny jsou Chvalkovice s Komorovským dvorem a Nemochovice.

Prvním farářem od r. 1689 byl tu Václav Neubauer. Nejdéle tu působili Jan Hoss (1716—1731), Karel Smejkal (1731 až 1764), Josef Kodin (1764—1791), Jos. Vojáček (1792—1810), Vincenc Wolf (1814—1835), Karel Josef Drechsler (1836—1870), Jos. Pospěch (1871—1895), od r. 1895 Jan Tenora, spisovatel. Pamětní kniha farní od r. 1836, matriky od r. 1678.

Desátku odváděl pololánník 62 snopů pšenice a tolikéž ovsá. Z některých tratí platili pak dvanáctý díl úrody, jako čočky, hrachu, maku, konopí, lnu, bramborův a řepky. Desátek vykoupěn kapitálem 240 zl. Domkáři místo desátku robovali, jak výše naznačeno. Statkář dával faráři 6 beček piva, 3 kopy a 30 snopů rži, 3 kopy a 30 snopův ovsá. Výkupné činilo 672 zl.

Škola založena asi zároveň s obnovením fary r. 1689 pro Chvalkovice a Nemochovice. Škola prvotně stála tam, kde jest nyní stavení č. 64. Když budova školní byla příliš vetšá a sešlá, prodala ji obec za 21 zl. 30 kr. a vystavěla r. 1783 novou budovu školní z domku čis. 20. R. 1821 byla škola znovu na téměř místě vystavěna. R. 1899 vystavěna na místě, kde byl obecní hostinec, nová budova školní, a počátkem r. 1899/1900 rozšířena škola na dvojtřídní.

R. 1899 bylo zde 130 školou povinných zákův. Knihovna zákovská měla 150 a učitelská 24 svazky. Školní matrika založena r. 1808, pamětní kniha r. 1880 Fr. Hromádkou.

První známý učitel ve Chv. jmenuje se r. 1697 Karel Dopustil. Nejdéle tu působili: Martin Andryšek (1718—1746), Jan

Prokeš (1784—1794), Pavel Matz (1795—1815), Jan Lossmann (1815—1841), jeho syn Jan Lossmann (1841—1880), Kajetan Skalický (1881—1896).

Do školy chodí děti jen z Chvalkovic a Komorova. Nemochovice, dříve sem přiskolené, mají od r. 1885 samostatnou školu.

K obvodu obce náleží 693.24 ha půdy, z nichž 21 arů jest neplodných. Bývalá luka a pastviny jsou nyní na pole zorány, les jest jen panský.

Chov ovcí zanikl docela. Panská ovčárna jmenuje se již r. 1700.

Obyvatelé živi se rolnictvím, v zimě tkalcovstvím a dobýváním kamene. Pololánníků jest v obci 24, z nichž 11 nemá již celých 24 půllánů, čtvrtlánniku jest 18, z nichž 10 má pole rozparcelovaná. Na čtvrt počítá se 22 měr.

Jednotlivé trati slovou: Čelonín, Sádek, Lhoty, Bejkovec, Padělek, Sekera, Peklo a jinak.

Remeslníků daň platících jest 9, obchody 3, hospody 2 a povětrný mlýn.

Obecní jmění sestává z 80 jiter, 1201 □° pozemků v ceně asi 15 tisíc zlatých.

Obecní příjem r. 1897 činil 1996 zl. 17 kr., vydání 1663 zl. 43 kr.

Pečeť stará má ve znaku 4 hrozny větší a 8 menších a kolem nápis: „Pecziet diediny Chwalkowicz. 1661.“ — Nové razítko má ve svém středu hrozen s listem a kolem nápis: „Obecní úřad ve Chvalkovicích. B.“ (Buč. okres.)

Osada patří k poštovnímu úřadu do Nov. Hvězdlic. V obci jsou hasičský spolek a kontribučenský fond, jenž r. 1897 měl v státních papírech 2155 zl., na nemovitostech půjčeno 2806 zl., osobní úvěr 2913 zl. a v kase 53 zl. 80 kr.; celkem 7927 zl. 80 kr. jmění.

Ve Chvalkovicích byl pivovar, který se připomíná již r. 1682 a zanikl teprve v novější době.

Větších neštěstí bylo několik. R. 1619 vyhořela celá ves. Dne 2. září 1811 vyhořely panské sídlo a velký díl vesnice. R. 1836 zničeny byly ohněm pivovar a 6 statků; r. 1864 zase 17 statků a 9 stodol; r. 1886 11 domků na dolním konci

vesnice a 1893 6 statků a 4 stodoly. — Mor. byl zde r. 1707, 1715, cholera 1836 a 1866.

Rodiny, které přes 200 let v obci bývají, jsou: Kamenný, Mlčoušek, Růžicka, Skála, Venhuda.

Ve Chvalkovicích narodil se Dr. Frant. Kameníček, profesor v Brně, učenec a spisovatel dějepisný, Jan Růžicka (r. 1848), nadučitel v Nov. Rousínově, předseda učit. jednoty na Víškovsku a místopředseda Ústr. učit. jednoty na Moravě, a Fr. Venhuda (r. 1862), katecheta v Husovicích u Brna.

Kameníček František (nar. 7. pros. 1856) studoval v Brně a na filos. fakultě v Praze, kde r. 1883 prohlášen byl za doktora filosofie. Působil na ústavě učitelek v Praze, pak na čes. vyšš. real. škole v Brně a nyní jest prof. na I. čes. gymn. a docentem rak. dějin na české technice v Brně. Uveřejnil v Histor. Sborníku, ve Věstniku Král. spol. nauk, v Časop. Čes. musea, v Histor. archivě, v Časopise Matice mor. a jinde řadu dějepisných cenných pojednání a delších prací. S prof. R. Dvořákem vydal Všeobecný dějepis pro vyšší třídy střed. škol (3 věky) a reální vydání věku starého, přeložil 3. díl Dějep. atlantu pro střední školy. R. 1899 vyšel jím sepsaný I. díl Zemských sněmův a sjezdů moravských (562 stran). Dva díly budou ještě následovati. Dr. Kameníček jest odpovědným redaktorem Časopisu Matice mor. a hlavním redaktorem Vlastivědy moravské, dopisujícím členem České akademie cis. Frant. Josefa, jednatelem archaeologické komise téže akademie pro Brno a hejtmanství Víškovské a náměstkem předsedovým v kuratoriu mor. zem. musea Františkova.

Na blízku Chvalkovic stály nyní již zaniklé osady Komorov a Višňov.

Komorov, druhdy Komárov, připomíná se r. 1349. Toho roku Ješek a Dětrich bratři z Komárova sstoupili se se vším svým zbožím v Komárově a Herolticích (D. O. I. 48). R. 1368 prodal Aleš z Komárova Jarůškovi z Vicomělic vše, co měli v Komárově (I. 1021). Ale r. 1371 jmenuje se také Ondřej z Komárova, který odstoupil manželce své v Komárově 8 lánů, a dal Přibislavovi, řečenému Lotika, v dědictví v Komárově 2 lány a 3 dvorce (II. 25).

R. 1375 jmenuje se Hedvika z Komárova, která pohaněla Onše a Jana ze Svábenic, že ji utiskli na jejím věně a její

